

Etkili Annelik Eğitim Programının Annelerin Benlik Saygısına ve Anne Çocuk İlişisine Etkisinin İncelenmesi

Aysel Çağdaş* Emel Arslan**
Filiz Erbay*** Maide Orçan****

Özet- Bu çalışmada annelere verilen etkili annelik eğitiminin annelerin benlik saygılarına ve anne çocuk ilişkilerine etkisi araştırılmıştır. Bu araştırmanın bağımsız değişkeni etkili annelik eğitim programı, bağımlı değişkeni annelerin benlik saygısı ve aile çocuk ilişkileridir. Bu çalışmada bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerinde etkisini ortaya koymak amacıyla öntest-son test kontrol gruplu deneme modeli ile çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 6 yaşında çocuğu olan 25–35 yaş aralığında bulunan 32 ev hanımı anneler oluşturmuştur. Deney grubunda 16, kontrol grubunda 16 anne bulunmaktadır. Deney grubundaki annelere 13 hafta anne eğitimi verilmiştir. Kontrol grubundaki annelere araştırma süresinde ise hiçbir eğitim verilmemiştir. Deney ve kontrol grubunu oluşturan annelere deneme öncesi ve deneme sonrası “Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği” ve “Benlik Saygısı” ölçekleri uygulanmıştır. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından puanlanarak SPSS’e aktarılmış ve verilerin analizinde, deney ve kontrol gruplarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler, Mann Whitney U Testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre eğitim öncesinde deney ve kontrol gruplarının aile çocuk ilişkisi ve benlik saygıları puanlarının birbirine yakın oldukları görülmüş ve grupların birbirine denk oldukları saptanmıştır. Deney grubunun benlik saygıları ve aile çocuk

* Yard. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

** Yard. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

*** Yard. Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

**** Arş. Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

ilişkileri ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında verilen eğitimin annelere olumlu düzeyde katkılar sağladığı bulunmuştur. Eğitim programına katılmayan kontrol grubu annelerin benlik saygısı ve aile çocuk ilişkileri ölçeklerinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler- Etkili annelik eğitimi, aile çocuk ilişkisi, benlik saygısı.

Giriş

Aile, çocuğun doğduğu andan başlayarak çok yönlü gelişiminin gerçekleştiği temel kurumdur. Bilim ve teknolojinin etkisi altında ortaya çıkan hızlı toplumsal değişimler aile sisteminde, aile üyelerinin rol işlevlerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Çocuğun eğitiminde sorumluluğu bulunan okul kurumunun varlığı giderek gelişmesine karşılık, bu durum ailelerin yeni sorumluluklar üstlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu konuda en önemli sorumluluk da çocukların eğitiminde okul ile sıkı bir işbirliği içinde olma sorumluluğudur (Şahin & Turla, 2004; Zembat & Unutkan, 1999).

Günümüzde çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin olarak yapılan araştırmaların bulguları erken çocukluk dönemi ya da okul öncesi dönem olarak kabul edilen 0–6 yaş arasındaki yılların insan hayatının en önemli ve en kritik dönemi olduğunu belirtmektedir. Bu yıllarda çocukların fiziksel, duygusal, sosyal, bilişsel ve dil gelişimleri bundan sonraki dönemlerine oranla daha hızlıdır. Bu nedenle okul öncesi dönemde kazanılan tutum ve davranışların kalıcı nitelikte olduğu ve hatalı olan davranışların değiştirilmesinin oldukça güç olduğu açıklanmaktadır (Üstünoğlu, 1990). Temel bilgi ve beceriler erken çocukluk yıllarında, zengin deneyimlerle kazanılmazsa, ileriki yıllarda öğrenilseler bile, ulaşılan düzeyde eksiklikler görülür. Buna karşın erken yaşlarda zengin deneyimlerle elde edilen temel bilgi ve beceriler, çocukların daha ileriki dönemlerinde başarılı olma şansını artırmaktır (Oğuzkan & Oral, 1993). Çocuğun kalıtımla getirdiği potansiyelin ne kadar gelişeceği ona 0–6 yaş arasındaki yıllarda sunulan eğitsel ortama bağlıdır. Bu nedenle gelişim ve öğrenmenin hızlı olduğu beden sağlığı ve kişilik yapısının temelini atıldığı, pek çok davranış ve alışkanlığın kazanıldığı erken çocukluk yıllarında eğitime gereken önem verilmelidir (Çağdaş & Seçer, 2007; Şimşek, 2007). Freud, ilk çocukluk yıllarının insan yaşamının en önemli yılları olduğunu öne sürmektedir. Çünkü bu evrede çocuğun bilişsel becerilerinin yanı sıra, benlik algısı, çevresindekilerle etkileşim biçimi, dünyaya karşı tutumu yani kişiliği şekillenir (Akt. Kartal, 2005).

Erken çocukluk yıllarında eğitiminin öneminin anlaşılmasıyla birlikte evde de nitelikli bir eğitim verilmesi gerektiğinin bilincine varılmıştır. Bu dönemlerde aileyi okul öncesi eğitim programının bir parçası haline getirmek, çocukların gelişimi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir konu haline gelmiştir (Zembat & Unutkan, 1999).

Ülkemizde çeşitli nedenlerle sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları farklı olan aileler mevcuttur. Sosyo-ekonomik yapıları farklı ailelerden gelen çocuklar arasındaki gelişim farklılıklarını asgari düzeye indirmek için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gerekir (Yılmaz, 1991). Bu eşitliği sağlamanın bir yolu da aile eğitimidir. Özellikle sosyo ekonomik düzeyin düşük olduğu bölgelerde aile eğitimine daha fazla gerek duyulmaktadır. Aile eğitiminde temel amaç; anne babanın çocukların gelişimlerini destekleyici yöndeki davranış repertuarlarını geliştirmek ve çocuklarına en iyi şekilde yardımcı olabilecek tutum ve davranış geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Myers, 1996; Mağden, 1993).

Ülkemizde geleneksel aile yapısı yaygındır. Geleneksel aile yapısında ise çocukların bakım ve eğitim sorumluluğunun annelere verildiği gözlenmektedir. Çocuğun ilk ve en önemli öğretmeninin annesi olduğu görüşü benimsenmektedir. Geleceğin güvencesi olan çocukların yetiştirilmesinde çok önemli bir sorumluluk üstlenmiş olan annelerin eğitilmesi gerekir. Bu nedenle annelerin öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmeleri için belirli bir program çerçevesinde eğitilmeleri gerçeği kabul edilmelidir (Üstünoğlu, 1991).

En iyi eğitimcilerin “anne”ler olduğunu düşünen John Heinrick Pestalozzi’ye göre, anne ve çocuk arasında sevgiye dayalı olarak kurulan ilişkide, çocuğu eğiten anne, aynı zamanda bu etkileşim yoluyla kendini de eğitmektedir (Carter, 1987; akt: Oktay, 1999). Araştırmacılar aile içi iletişimin benlikle yakın ilişkisini ortaya koymuştur. Benlik, kişiliği oluşturan alt yapılardan biridir (Özmen, 2007). Ebeveynlerin benlik saygılarını kazanmaları, çocuklarına davranış yoluyla örnek olma açısından önemlidir (Dilek, 2007). Birey, dünyasında bir nesne olarak algıladığı diğer bireylere karşı bir tutum geliştirmeye başladığı gibi aynı zamanda kendi benliğine yönelik tutum geliştirmeye başlar. Bireyin kendi benliğine yönelik geliştirdiği bu tutum benlik saygısı olarak tanımlanabilir. Benlik saygısı kişinin okul ve iş yaşamındaki başarısını, anne, baba ve arkadaş gibi çevresindeki bireylerle ilişkilerini etkilemektedir. Benlik saygısı konusunda yapılan araştırmalar, benlik saygısının mutlu bir yaşam ve sağlıklı bir kişilik gelişimi için ne kadar önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuştur (Kaya & Saçkes, 2004). Bireyin kendini ve çevresini algılama biçimi onun

tutum, davranış, uyum ve mutluluğunu yansıtmaktadır (Altıntaş, 1991). Kendisiyle uyumlu olan bir kişinin çevresiyle de ilişkilerini olumlu etkileyeceği düşünülebilir.

Çocukların eğitiminde ve gelişiminde ailenin önemli etkileri olduğu (Arı, Bayhan & Artan, 1997; Kağıtçıbaşı, Bekman & Sunar,1993; Zembat & Unutkan, 1999; Eryorulmaz,1993) için anne eğitim programının annelerin benlik saygılarını olumlu etkileyeceği ve çocuklarıyla kurdukları iletişime olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla çalışmada, annelere verilen anne eğitim programının annelerin benlik saygısına ve anne-çocuk ilişkisine etkisi incelenmiştir.

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni etkili annelik eğitim programı, bağımlı değişkeni annelerin benlik saygısı ve anne-çocuk ilişkileridir. Bu çalışmada bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerinde etkisi araştırılmıştır.

Denenceler

1. Deney ve kontrol grubu annelerin benlik saygıları ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.
2. Deney ve kontrol grubu annelerin anne-çocuk ilişkileri ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.
3. Deney grubu annelerin benlik saygıları son test puan ortalamaları kontrol grubu annelerin benlik saygısı son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.
4. Deney grubu annelerin aile çocuk ilişkisi son test puan ortalamaları kontrol grubu annelerin anne-çocuk ilişkisi son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.
5. Deney grubu annelerin benlik saygıları ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.
6. Deney grubu annelerin aile çocuk ilişkisi ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneme model ile çalışılmıştır. Araştırmamızda örneklem grubunda bulunan annelere çalışmaya başlamadan önce ön test olarak bilgi formu, aile çocuk ilişkileri ölçeği ve benlik saygısı ölçekleri uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanmasından sonra benzer özelliklere sahip annelerden oluşan deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Daha sonra deney grubu olarak seçilen annelere 13 haftalık eğitim verilmiştir. Kontrol grubu annelere araştırma süresince bir uygulama yapılmamıştır. Eğitim programı bittikten sonra deney grubu annelere ve kontrol grubu annelere son test olarak tekrar aynı ölçekler uygulanmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Konya’da yaşayan ve 6 yaşında çocuğu olan 25 ve 35 yaş arasındaki annelerden oluşmaktadır. Konya il merkezinde ana sınıfı olan okullarda 6 yaş çocuğu olan annelere bir eğitim programı verileceği ile ilgili duyuru yapılmış ve araştırmaya katılmaya 48 anne gönüllü olmuştur. Araştırmaya katılabileceklerini ifade eden 48 anneye araştırmanın bağımlı değişkenine ilişkin ölçekler uygulanmıştır. Bu ölçeklerden aldıkları puanlardan birbirine denk özellikte bulunan 34 anne örneklem grubuna alınmıştır. Bu örneklem grubu tesadüfi olarak 17 anneden oluşan deney grubu, 17 anneden oluşan kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubunda bulunan annelere eğitime başlanmıştır. Eğitim sürecinde deney grubundan bir anne gruptan ayrıldığı için grup 16 anneye düşmüştür. Kontrol grubunda son test uygulamasına 1 anne katılmamıştır. Sonuçta ön test ve son test verileri 16 anneden oluşan deney ve 16 anneden oluşan kontrol grubundan elde edilen veriler ile istatistiksel analizler yapılmıştır. Kontrol grubuna seçilen annelere eğitimin daha sonra verileceği ifade edilmiştir. Kontrol grubunda bulunan annelere ve eğitim almak isteyen daha önce başvuran bütün annelerden deney grubuna dâhil edilmeyen annelere de aynı eğitim araştırma sonuçlandıktan sonra uygulanmıştır.

Araştırmada deney grubuna alınan annelere 13 haftalık bir eğitim verilmiştir. Bu süre boyunca kontrol grubunu oluşturan annelere herhangi bir eğitim verilmemiştir. Eğitim öncesinde ve sonrasında deney ve kontrol grubunu oluşturan annelerden veri toplamak amacı ile Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği araştırmacılar tarafından daha önceden belirlenen tarih ve saatte uygulanmıştır. Annelere verilen “Etkili Annelik Eğitim Programı” haftada bir gün, 90 dakikalık oturumlar halinde planlanmış ve uygulanmıştır. Anne

eğitim programında şu konulara yer verilmiştir. Çocuğun eğitiminde ailenin rolü ve önemi, iletişimin tanımı ve anne çocuk iletişimin önemi, etkili anne baba çocuk iletişiminin temel öğeleri (kabul, dinleme, empati, dürüst olma.), iletişim dili (sen dili-ben dili), anne-baba-çocuk çatışmaları ve çözümde kullanılan yöntemler, anne baba tutumları, benlik saygısı ve önemi, çocuklarda benlik saygısının gelişiminin önemi, ebeveynlerin benlik saygılarının geliştirilmesi gibi konulara yer verilmiştir. Eğitim sırasında anlatım, soru cevap, beyin fırtınası, rol oynama, doğaçlama, dramatizasyon gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. Bu konularda annelerin evde çocuklarıyla birlikte yapabilecekleri etkinlikler öğretilmiştir, ev ödevleri verilerek annelerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Aile mektupları gönderilmiştir. Eğitim programındaki konularla ilgili broşürler verilerek eğitimin kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak, annelerin demografik özellikleri için bilgi formu, aile çocuk ilişkileri ölçeği ve benlik saygısı ölçekleri kullanılmıştır.

Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) (Anne Formu)

Rohner, Savedro ve Granum tarafından geliştirilmiş olup, Türkiye uyarlaması ise Anjel ve Erkman tarafından yapılmıştır. Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği Anne Formu (PARQ) annenin çocuğunu reddetme ve kabullenme davranışlarına ait alt amaçları içermektedir. Toplam 56 maddeden oluşmaktadır. Yanıtlar aynı form üzerinde işaretlenmektedir. Her madde için “Hemen Hemen Her Zaman Doğru(1)”, Bazen Doğru (2), “Nadiren Doğru (3)”, “Hiçbir Zaman Doğru Değil(4)” şeklinde dördümlük tipi derecelendirme vardır. Bazı maddeler ters, bazı maddeler düz olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması aile çocuk ilişkisinin olumsuz olduğunu, puanın düşük olması ise aile çocuk ilişkisinin olumlu olduğunu göstermektedir. Form 1988 yılında Polat ve Sunar tarafından Türkçe’ye çevrilmiş, son halini 1993 yılında Anjel ve Erkman vermiştir. Türkiye’deki güvenilirlik çalışması 229 anne üzerinde yapılmıştır. Toplam puan alfa katsayısı 0.90 düzeyinde bulunmuştur. Ölçeğin iki hafta arayla tekrar uygulaması sonucu Pearson Momentler çarpım korelasyon katsayısı 0.46 olarak bulunmuştur (Çakıcı, 2006).

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

1965’te Morris Rosenberg tarafından, gençlerin benlik saygısı düzeyini belirlemek için geliştirilen bu ölçek, Çuhadaroğu (1986) tarafından Türkçe’ye çevrilerek geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Uyarlanan ölçeğin geçerlik ve

güvenirlilik çalışmaları sonunda benlik saygısı kategorisinin geçerliğini sınamak için görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerle yapılan değerlendirmede öğrencilerin benlik saygıları, kendilerine ilişkin görüşlerine göre, yüksek, orta ve düşük olarak gruplandırılmıştır. Görüşlerden ve benlik saygısı ölçeğinden elde edilen sonuçların arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve geçerlik oranı .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayısının ise .75 olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmak amacıyla ölçek Ankara il merkezinde bir lise-de kademeli rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş beş ayrı sınıftaki toplam 205 öğrenciye uygulanmıştır. Test, 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu çalışmada, 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı alt kategorisi kullanılmıştır. Ölçek farklı çalışmalarda yetişkinlerin benlik saygısını değerlendirmek amacıyla da kullanılmıştır (Deveci ve diğerleri,2005; Uçar & Uzun, 2008). Testin değerlendirilmesi için 1, 2, 4, 6, 7. maddeler Çok Doğru (4), Doğru (3), Yanlış (2), Çok Yanlış (1) olarak; 3, 5, 8, 9, 10. Maddeler ise Çok Doğru (1), Doğru (2), Yanlış (3), Çok Yanlış (4) olarak puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek puanlar 10 ile 40 arasında değişmektedir (Çuhadaroğlu, 1986; Çeçen, 2008).

Verilerin Analizi

Araştırmada istatistiksel sonuçların normallik varsayımını karşılamaması ve örneklem sayılarının 30'un altında olması nedeniyle (Balcı, 1995; Büyüköztürk, 2006; Çepni,2007) nonparametrik testler kullanılmıştır. Verilerin analizinde, Mann Whitney U Testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1

Gruplara ilişkin tanımlayıcı istatistikler

		N	$\bar{X}$	S
Aile çocuk ilişkisi	Deney grubu ön test	16	98.12	11.48
	Deney grubu son test	16	80.62	12.69
	Kontrol grubu ön test	16	97.69	11.48
	Kontrol grubu son test	16	97.31	11.40
Benlik saygısı	Deney grubu ön test	16	25.88	2.68
	Deney grubu son test	16	33.00	2.12
	Kontrol grubu ön test	16	26.19	2.42
	Kontrol grubu son test	16	26.25	2.20

Tablo 1'de deney grubu annelerin aile çocuk ilişkisi ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında son test puan ortalamalarının

daha düşük olduğu görülmektedir. Bu ölçekte düşük puan daha olumlu bir aile çocuk ilişkisini yansıtmaktadır. Kontrol grubu annelerin aile çocuk ilişkisi ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puan ortalamalarının bir birine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Deney grubu annelerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında ön test puan ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu ölçekten alınan puanların yüksek olması benlik saygısının da yüksek olduğunu göstermektedir. Kontrol grubu annelerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puan ortalamalarının bir birine yakın puanlar olduğu görülmektedir.

Tablo 2

Kontrol ve deney grubu annelerin ön test puanlarına ilişkin Mann Whitney U Testi sonucu

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	z	p
Aile Çocuk ilişkisi	Kontrol	16	16.09	257.50	121.50	-.245	.806
	Deney	16	16.91	270.50			
Benlik saygısı	Kontrol	16	15.66	250.50	114.50	-.514	.607
	Deney	16	17.34	277.50			

Tablo 2’de, araştırmaya katılan deney ve kontrol grubu annelerin aile çocuk ilişkisi ve benlik saygısı ölçeklerinden aldıkları ön test puanlarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları verilmiştir. Bu bulgulara göre araştırma öncesinde deney ve kontrol grubu annelerin aile çocuk ilişkisi ve benlik saygıları puanlarının birbirine yakın oldukları görülmektedir ($p > .05$). Bu durum deney ve kontrol gruplarının birbirine denk gruplar olduğunu göstermektedir.

Tablo 3

Kontrol ve deney grubu annelerin son test puanlarına ilişkin Mann Whitney U Testi sonucu

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	z	p
Aile çocuk ilişkisi	Kontrol	16	21.91	350.50	41.50	-3.26	.001*
	Deney	16	11.09	177.50			
Benlik saygısı	Kontrol	16	8.69	139.00	3.00	-4.74	.000*
	Deney	16	24.31	389.00			

* $p < .01$

Etkili annelik eğitim programına katılan annelerin (deney grubu) ve eğitime katılmayan (kontrol grubu) annelerin aile çocuk ilişkileri ve benlik saygısı ölçeklerinden aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 3’de

verilmiştir. Bu sonuçlara göre, eğitim programına katılan anneler ile eğitim programına katılmayan annelerin aile çocuk ilişkileri puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($U=41.50$, $p=.001$, $p<.01$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında eğitim programına katılan annelerin aile çocuk ilişki puanlarının eğitim programına katılmayan annelerin aile çocuk ilişkisi puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, etkili annelik eğitim programının annelerin aile çocuk ilişkilerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Yine Tablo 3'deki bulgular, eğitim programına katılan anneler ile eğitime katılmayan annelerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($U=3.00$, $p=.000$, $p<.01$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında eğitim programına katılan annelerin benlik saygısı puanlarının, eğitim programına katılmayan annelerin benlik saygılarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, etkili annelik eğitim programının annelerin benlik saygılarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 4

Kontrol grubu annelerin ön test-son test puanlarına ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucu

	Son test-ön test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
Aile çocuk ilişkisi	Negatif sıra	10	7.5	75	-1.604 ^a	.109
	Pozitif sıra	4	7.5	30		
	Eşit	2				
Benlik saygısı	Negatif sıra	2	3	6	-.447 ^b	.655
	Pozitif sıra	3	3	9		
	Eşit	11				

a Negatif sıralar temeline dayalı

b Pozitif sıralar temeline dayalı

Araştırmaya katılan kontrol grubu annelerin aile çocuk ilişkileri ve benlik saygısı ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, eğitim programına katılmayan annelerin aile çocuk ilişkileri ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($z=-1.604$, $p=.109$, $p>.05$). Eğitim programına katılmayan annelerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($z=-.447$, $p=.605$, $p>.05$).

Tablo 5*Deney grubu annelerin ön test-son test puanlarına ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucu*

	Son test-ön test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
Aile çocuk ilişkisi	Negatif sıra	16	8.5	136	-3.52 ^a	.000*
	Pozitif sıra	0	0	.00		
	Eşit	0				
Benlik saygısı	Negatif sıra	1	1	1	-3.47 ^b	.001*
	Pozitif sıra	15	15	135		
	Eşit	0	0			

*p<.01

a Negatif sıralar temeline dayalı**b** Pozitif sıralar temeline dayalı

Araştırmaya katılan deney grubu annelerin aile çocuk ilişkileri ve benlik saygısı ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, anne eğitim programına katılan annelerin aile çocuk ilişkileri ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu görülmektedir ($z=-3.52$, $p=.000$, $p<.01$). Sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın negatif sıralar, yani son test puanı lehine olduğu görülmektedir. Bu ölçekten alınan düşük puan aile çocuk ilişkisindeki olumlu gelişmeyi ifade etmektedir. Bu yüzden verilen anne eğitim programının annelerin aile çocuk iletişimini artırdığı söylenebilir. Eğitim programına katılan annelerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları öntest ve son test puanları arasında da anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z=-3.472$, $p=.001$, $p<.01$). Sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanı lehine olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim programına katılan annelerin benlik saygılarındaki artışı göstermektedir.

Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada annelere verilen etkili annelik eğitim programının annelerin benlik saygısına ve anne-çocuk ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada verilen eğitimin annelerin benlik saygılarını ve anne-çocuk ilişkilerini desteklediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ana-baba okulu ve erken destek projelerinde de bu çalışmanın bulgularını destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. İstanbul

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü tarafından 1989 yılında gerçekleştirilmeye başlanan “Ana-Baba Okulunun” ve Boğaziçi Üniversitesinin 1982–1986 yıllarında gerçekleştirmiş olduğu “Erken Destek Projesi”nin sonuçları incelendiğinde anne-babaların çocuklarına karşı olumlu tutumlarında artma, olumsuz tutumlarında ise azalma olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca annelerin çocuklarının üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra, eğitilmiş annelerin çocuklarına daha çok kitap okudukları ve sözlü ödüllendirme uyguladıkları, bilişsel yöntemleri daha çok kullandıkları saptanmıştır. Eğitilmiş annelerin aile içinde sahip oldukları yüksek statülerinin devam ettiği, benlik kavramlarında artış olduğu, kendilerini daha iyi bir anne ve eş, daha bilgili, daha iyi ve yeterli bir insan olarak algıladıkları, daha güvenli oldukları, sorunlarını daha rahat çözümlenebilen kişiler olarak geliştikleri gözlenmiştir. (Yavuzer, 2001; Kağıtçıbaşı, Sunar & Bekman, 1993; Sucuka & Yalkın, 1993; Kağıtçıbaşı, 2000).

Ebeveynlerin çocuklarıyla nitelikli ilişkiler geliştirebilmeleri için anne baba adaylarından başlamak üzere tüm ebeveynlere çocuk psikolojisi, çocuk eğitimi, çocuk bakımı gibi konularda bilgilendirme çalışmalarının farklı kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenmesi önem taşımaktadır (Önder & Gülay, 2007). Bu amaçla yapılan farklı çalışmalarda ebeveynlere çocuk gelişimi ve eğitimi, çocukla iletişim, empatik iletişim, benlik saygısı gibi konularda eğitim verilmiş ve sonuçları değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar eğitim alan ebeveynlerin kendilerini ideal ebeveyn tipine daha yakın gördüklerini, eşleri ile ilişkilerinin daha olumlu olduğunu, kendilerine daha fazla güven duyduklarını, öz yeterliliklerin de ve bilgi düzeylerinde artış olduğunu, problem çözme becerilerini desteklediğini, duygusal tepki verme düzeyleri konusunda gelişme kaydettiklerini göstermiştir. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının davranışlarının nedenlerini görebildikleri, çocukları ile daha çok konuştukları ve dinledikleri, disiplinde cezalandırmaktan çok neyin doğru olduğunu açıklayarak olumlu disiplin yöntemlerini uyguladıkları belirtilmiştir. Annelerin çocuklarına öyküler okudukları, oyunlar oynadıkları, basit kavramları öğrettikleri, daha açık bir iletişim kurdukları, çocuklarını daha iyi anladıkları, onlara daha çok sorumluluk verdikleri vurgulanarak ebeveyn çocuk ilişkilerini olumlu etkilediği sonuçları ortaya koyulmuştur (Pherson & Robinson, 1990; Balcı & Yılmaz, 2000; Tampon & Harm, 2000; Sevinç & Evirgen, 2003; Ünal, 2003; Riesch, Henriques, & Chanchong, 2003; Sala Razi, 2004; Kartal, 2004; Landy & Menna, 2006; Gonzalez, Romero & Cerbana, 2007).

Ayrıca annelere bu konularda verilen eğitimin annelerin benlik saygılarında olumlu değişikliklere neden olduğu sonucuna ulaşan çalışmalarda mevcuttur (Tampson & Harm, 2000; Sevinç & Evirgen, 2003). Alan yazında yer alan araştırma sonuçlarının bu araştırmanın bulgularını desteklediği görülmektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki sonuçlar geliştirilebilir.

1. Okul öncesi eğitim kurumlarında, ilk ve orta dereceli okullarda çalışan yönetici ve öğretmenlerin anne babalara “çocukla iletişim, aile içi ilişkiler, çocuk gelişimi ve eğitimi” gibi konularda ebeveynleri bilinçlendirme ve eğitme hususunda hizmet içi eğitim çalışmaları düzenlenebilir.

2. Çocuğun gelişimi ve eğitimi hususunda babaların da önemi büyüktür. Bu nedenle sadece annelere değil babaları da kapsayan eğitim programlarının hazırlanıp uygulanması sağlıklı nesillerin oluşması açısından önem arz etmektedir.

3. Anne-baba eğitimi çalışmalarını sistematik hale getirebilmek için başta Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, halk eğitim merkezleri ve özel kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmalıdır. 4. Bu çalışmada verilen etkili annelik eğitim programı “anne-çocuk ilişkisi ve iletişimi, benlik saygısı” konuları ile sınırlandırılmıştır. Konu açısından daha kapsamlı bir eğitim programının uygulanarak başka araştırma sonuçları ile test edilmesi önerilir.

Kaynaklar

Altıntaş, E. (1991). Benlik kavramı ve uyum. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 55-69.

Arı, M., Bayhan, P., & Artan, İ. (1997). Farklı ana baba tutumlarının 4-11 yaş grubu çocuklarında görülen problem durumlarına etkisinin araştırılması. *10. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Balcı S., & Yılmaz, M. (2000). Çocukları anaokuluna devam eden annelere verilen iletişim becerileri eğitiminin ailenin işlevlerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 14(2), 17-24.

Balcı, A. (1995). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: 72TDFO Bilgisayar- Yayıncılık San. Tic.Ltd. Şti.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çağdaş, A., & Seçer, Z.Ş. (2007). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çeçen, A.R. (2008). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük (tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. 4 (1), 19-30.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Yayımlanmamış uzmanlık tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Deveci, A., Demet, M.M., Özmen, E., & Hekimsoy, Z. (2005). Obez hastalarda psikopatoloji, aleksitimi ve benlik saygısı. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 6, 84-91.
- Dilek, H. (2007). *Farklı eğitim programlarına devam eden lise II. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eryorulmaz, A. (1993). Kurumsal okul öncesi eğitimde ailenin rolü. *9. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul: Yapa Yayınları.
- Gonzalez, P., Romero T., & Cerbana, C.B. (2007). Parent education program for incarcerated mothers in Colorado. *The Journal of Correctional Education*, 58(4), 357-373.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Bekman, S., & Sunar, D. (1993). *Başarı ailede başlar*. İstanbul: Yapa Yayınları.
- Kartal, H. (2004). Bursa'da AÇEP'e katılan bir grup anne ve çocuğun profilleri ile programın anne ve çocuklar üzerindeki etkileri. *OMEP 2003 Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı*, Ya-Pa Yayınları, 3, 217-227.
- Kartal, H. (2005). *Erken çocukluk eğitim programında anne çocuk eğitim programının 6 yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaya, A., & Saçkes, M. (2004). Benlik saygısı geliştirme programının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 21(3), 49-50.
- Landy, S., & Menna, R. (2006). An evaluation of a group intervention for parents with aggressive young children: Improvements in child functioning, maternal confidence, parenting knowledge and attitudes. *Early Child Development And Care*, 176(6), 605-620.
- Mağden, D. (1993). Okulöncesi eğitim programlarında yeni yaklaşımlar. 9. *Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul: Yapa Yayınları.
- Myers, R. (1996). *Hayatta kalan on iki*. (Çev: Remziye Ağış Bakay ve Erdem Ünlü) Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları. Ankara: Varol Matbaası.
- Oğuzkan, Ş., & Oral G. (1993). *Okul öncesi eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Önder, A., & Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 23-30.
- Özmen, F. (2007). *Algılanan aile içi iletişim biçimlerinin ergenlerin benlik saygısına etkisi ve bir uygulama örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pherson, K.L., & Robinson, C.C. (1990). Parent education; Does it make a difference? *Child Study Journal*, 20(4).231-236.
- Riesch S.K., Henriques J., & Chanchong, W. (2003). Effects of communication skills training on parents and young adolescents from extreme family types. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 16(4), 162-175.
- Sala Razi, G. (2004). *Ana babalara verilen "ana baba-çocuk iletişim eğitimi"nin etkinliği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sevinç, M., & Evirgen, Ş. (2003). Küçükçekmece okul öncesi eğitim merkezinde verilen okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkileri. *OMEP 2003 Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı*, Ya-Pa Yayınları. 2, 99-119.
- Sucuka, N., & Yalkın, S. (1993). Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi programlarında tamamlayıcı modeller. *Yapa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* (Ankara, 17-19 Haziran), İstanbul: Yapa Yayınları.
- Şahin, F.T., & Turla, A. (2004). Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarının incelenmesi. *Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı*, İstanbul: Yapa Yayınları, 379-392.

- Şimşek, B. (2007). *Erken çocukluk döneminde uygulanan anne destek programının annelerin çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Thompson, P.T., & Harm, N.J. (2000). Parenting from prison: Helping children and mothers. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 23, 61–81.
- Uçar, T., & Uzun, Ö. (2008). Meme kanserli kadınlarda mastektominin beden algısı, benlik saygısı ve eş uyumu üzerine etkisinin incelenmesi. *Meme Sağlığı Dergisi*. 4(3). 162-168.
- Ünal, F. (2003). *Empatik iletişim eğitiminin okulöncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Üstünoğlu, Ü. (1990). Ailelerin okul öncesi dönemin önemi konusunda bilinçlendirilmesi. *Türkiye Aile Yıllığı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Üstünoğlu, Ü.(1991). Okul öncesi dönemde aile eğitiminde benimsenebilecek farklı yaklaşımlar. Eskişehir :*Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(1-2).
- Yavuzer, H. (2001). *Yaygın anne baba tutumları: Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, N. (1991). *Anaokulu öğretmeninin rehber kitabı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Zembat, R., & Unutkan, Ö. (1999). *Okul öncesinde çocuğun sosyal gelişiminde aile katılımının önemi*. İstanbul: Yapa Yayınları.